

Gilles W.B. Borrie, *M.A. Reinalda (1888-1965). Een geboren bestuurder* (Amsterdam: Aksant, 2005) 410 p. ISBN 9052601704

Gilles Borrie, oud-burgemeester van onder meer Eindhoven, is gefascineerd door de geschiedenis van de sociaal-democratische gemeentepolitiek. Hij publiceerde biografieën van P.L. Tak, de ‘vader van de sociaal-democratische gemeentepolitiek’ en de Amsterdamse wethouders F.M. Wibaut en S.R. de Miranda. Vorig jaar voegde hij de levensbeschrijving van de Haarlemse gemeentebestuurder M.A. Reinalda aan deze reeks toe. In dit boek richt hij de schijnwerpers op een sociaal-democratische bestuurder wiens naam, zeker vergeleken met die van zijn Amsterdamse collega’s, minder bekend is. Reinalda behoorde echter zonder meer tot de categorie politici uit de SDAP die een grote rol hebben gespeeld in de gemeentepolitiek gedurende het interbellum. Het succes van de SDAP voor de Tweede Wereldoorlog, stelt Borrie terecht, was vooral het succes van de partij in de gemeenteraden, het waren de jaren van het ‘wethouderssocialisme’, van Wibaut en De Miranda in Amsterdam, van A. Heykoop en A.B. de Zeeuw in Rotterdam, van J.W. Albarda en W. Drees in Den Haag en van Reinalda in Haarlem.

Marius Antoon Reinalda (1888-1965) werd geboren in Haarlem in een ‘rood’ arbeidersgezin. Na de lagere school ging hij als jongste bediende werken bij de bekende uitgeverij Tjeenk Willink. Door zelfstudie wist hij zich te ontwikkelen en ging zijn carrière snel bergopwaarts. Hij was actief in de vakbond, de drankbestrijding, de vrijdenkersbeweging en de SDAP. In 1917 werd Reinalda gekozen in de gemeenteraad. In 1921 kwam hij in de Provinciale Staten van Noord-Holland. Tevens bekleedde hij vooraanstaande functies in de plaatselijke en regionale partijbesturen. Daarnaast klom hij op tot een hoge positie bij Tjeenk Willink.

In 1923 werd Reinalda wethouder van volkshuisvesting, openbare werken en personeelszaken. Nadat hij in 1928 adjunct-directeur bij Tjeenk Willink was geworden nam hij ontslag als wethouder. In 1935 zou de in Haarlem zeer populaire Reinalda overigens weer op zijn oude plaats in het college van *v & w* terugkeren. Reinalda, zo constateert Borrie, is in de eerste plaats een gemeentepoliticus geweest. Voor de Tweede Kamer heeft hij zich nooit beschikbaar gesteld. Wel was hij vanaf 1937 lid van de Eerste Kamer.

Toen de Duitsers in 1942 de burgemeester van Haarlem hadden ontslagen, weigerde Reinalda de benoemde *NSB*’er te installeren. Hij nam ontslag als wethouder en dook onder. Hij maakte deel uit van het illegale partijbestuur van de SDAP. In de discussies over de toekomst van de partij behoorde hij, met onder meer Drees, tot degenen die pleitten voor heropricting van de SDAP.

Na de bevrijding werd Reinalda benoemd tot burgemeester van Haarlem. Daarnaast was hij lid van de Eerste Kamer, eerst voor de SDAP, later voor de PvdA. Een echte man van de doorbraak was hij niet. Partijgenoten, die problemen hadden met de overgang van SDAP naar PvdA stelde hij gerust: ‘Je hoeft je geen zorgen te maken, er zal niet zo veel veranderen. Die PvdA is straks de voortzetting van de SDAP’ (p.253).

In 1947 werd Reinalda benoemd tot Commissaris der Koningin in Utrecht. Hij was daarmee de eerste ‘rode’ Commissaris der Koningin. Na zijn vertrek als commissaris werd hij lid van de Raad van State. Reinalda overleed in 1965 in Den Haag.

De lezer krijgt in deze biografie een goed beeld van de hoofdpersoon en diens opmerkelijke carrière ‘van loopjongen tot magistraat’. Het boek biedt bovendien boeiende informatie over Haarlem, de Haarlemse SDAP en uitgeverij Tjeenk Willink. Borrie tekent levendige portretten van personen met wie Reinalda te maken kreeg, zoals de opeenvolgende burgemeesters van Haarlem, de katholieke politicus J.B. Bomans en uitgever Tjeenk Willink. Ook de schets van Reinalda als Utrechts commissaris is

fraai. Als bewoner van Paushuize mocht de voormalige drankbestrijder na het werk graag een paar jenevertjes drinken.

Waar de auteur in één hoofdstuk veel verschillende dingen over de hoofdpersoon kwijt wil, zoals in hoofdstuk 3, wordt het verhaal echter enigszins fragmentarisch en rommelig. En er zitten nogal wat vreemde slordigheden in het boek Zo plaatst de auteur de mouterij op de Zeven Provinciën in februari 1932 (p. 161), als het ware als opmaat voor de oprichting van de Onafhankelijke Socialistische Partij. In werkelijkheid vond de mouterij een jaar later plaats. De SDAP-fracties woonden de opening van de Staten Generaal niet bij vanaf 1937 (p.158), maar vanaf 1934. Bepaalde maatregelen uit 1938 schrijft de auteur toe aan het kabinet-De Geer (p. 213), terwijl Colijn toen nog aan de macht was. Zo zijn er nog een paar te noemen. Merkwaaardig is ook dat Borrie niets meldt over Reinalda's opvattingen ten aanzien van het nieuwe beginselprogramma van de SDAP van 1937. Reinalda zal toch wel een mening hebben gehad over de ommezwaai van zijn partij in kwesties als de monarchie en de landsverdediging?

Niettemin is het boek een belangrijke aanvulling op de literatuur over de geschiedenis van de Nederlandse sociaal-democratie. Het past goed in de reeks biografieën van sociaal-democratische gemeentebestuurders als Wibaut, De Miranda, Boekman, Heykoop en De Zeeuw en Drees; een reeks die, naar ik hoop, nog voortgezet zal worden.

Maarten Brinkman

Centraal Museum Utrecht

Henk Slechte, *Staken en stempelen. Werken en werkloosheid in Schiedam 1890-1940* (Schiedam: Stichting Muis, 2006), 2 dln., 665 p. ISBN 9073677106

Wie met de trein van Hoek van Holland naar Rotterdam reist, komt door Schiedam. Wat opvalt aan NS-station Schiedam is dat het eigenlijk ver van het water ligt, terwijl de trein daarvoor netjes langs de Nieuwe Waterweg reed. Deze situatie is een gevolg van het behoudende karakter van Schiedam in de negentiende eeuw. Ze hadden het wel gewild, maar deden er geen moeite voor, dat de spoorlijn bij de haven langs kwam, in tegenstelling tot bijvoorbeeld Vlaardingen dat dit dankzij een goede lobby wel voor elkaar kreeg. Schiedam stond toen, maar staat eigenlijk nog steeds in een kwaad daglicht. Het staat in alle opzichten in de schaduw van de grote broer Rotterdam waardoor het voor de oorlog al eens bijna was geannexeerd.

Toch was Schiedam de eerste gemeente in Nederland met een publieke arbeidsbeurs. Met zo'n beurs poogde men vraag en aanbod op de arbeidsmarkt in evenwicht te brengen en zo de grote werkloosheid te bestrijden. Die werkloosheid was zo hoog omdat de stad in een transformatieperiode zat. De tijd van de vele branderijen was voorbij, iets wat overigens nauwelijks te betreuren viel, want Schiedamse arbeiders stookten niet alleen jenever maar ze waren ook fanatieke afnemers van hun eigen product. De teloorgang van deze bedrijfstak werd slechts mondjesmaat opgevangen door de vestiging van nieuwe industrieën. Glasindustrie en vooral scheepsbouw vulden het gat dat was ontstaan, maar de werkloosheid bleef hoog. In 1932 kende de jeneverstad de op een na hoogste werkloosheid van het land, terwijl ook het leven van arbeiders die wel werk hadden vaak geen pretje was. Door de hoge werkloosheid was het voor de patroons namelijk zeer goed mogelijk om te heersen met een regime van volstreekte willekeur. In het socialistische blad *De Moker* staan diverse staaltjes van deze willekeur